

חשב להוציאו באחד מהפתחים, או בחלון שיש בו ארבעה על ארבעה טפחים – הוא תמא והשאר טהורים. לדברי לבית שמאי אין השאר טהורים אלא אם חשב עד שלא ימות המת, אבל אם כבר מת – אין מחשבה מעלה מטומאת פתחים שירדה עליהם [לרבה ור' אושעיא – אף הכלים שמכאן ולהבא טמאים. ולרבה י"ל לטהורים. ערש"י]. ולענין הכלים שהיו שם עד שלא חשב – דינם כדלעיל.

א. הרי"ד מפרש [דלא כרש"י] שגם לרבה לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדין 'ברירה' אלא בשאלה אם מועילה מחשבה לטהר [אף למפרע – שלדברי הכל יש ברירה] אם לאו [ואף הכלים שמכאן ולהבא טמאים], אבל אם נפתח פתח אחד – מודים בית שמאי שמטהר למפרע.
ב. מדברי התוס' מבואר שאם הוציא לבסוף את המת באחד מן הפתחים – באנו לשאלת ברירה, ורק אם נפתח פתח חדש והוציא דרכו את המת, או שנשאר המת במקומו – הכל תמא לדברי הכל.

ג. יש אומרים שחלון אינו מציל אלא אם חשב להוציא את המת דרכו אבל לא בשנפתח לבד. ויש חולקים (ע' במפרשי המשנה אהלות ז, ג; רמב"ם הל' טומאת מת ז, ב; יו"ד שעא; חו"ב).

ד. יש שנראה מדבריהם שהלכה כרבא (כן כתב שער המלך (עירובין ה, ז), בדעת הרי"ף והרא"ש, וכן דקדק בחדושים-ובאורים מדברי הרמב"ם). ויש חוככים בדבר, שהרי קיימא לן בדאורייתא אין ברירה. ועוד, אף רבא לא החליט כן בודאי (ע' חדושים ובאורים). וכן יש שתלו נידון זה בשאלה אם טומאת פתחים מהתורה או מדרבנן – ע' פנ"י צ"ח ושפת אמת. ובשער המלך (עירובין ה, ז) צדד שאפילו אם טומאה זו מדרבנן – עיקרה דאורייתא ויש לומר אין ברירה).

דף יא

כד. האם הדברים דלהלן מותרים או אסורים ביום טוב?

- א. נטילת העלי לקצב עליו בשר, או כלי המיוחד לקצוב בשר.
- ב. הולכת טבח וסכין אצל בהמה, או בהמה אצל טבח וסכין; וכן בתבלין ומדוך אצל מדוכה.
- ג. הגבהת עור שהופשט מהבהמה ונתינתו לפני הדורסן?
- ד. מליחת בשר כאשר העור נתון תחתיו והמלח נופל על העור; מליחת חלבים והפיכתם או שטיחתם ברוח על גבי יתדות כדי שלא יסריחו; מליחת כמה חתיכות בשר כשנצרך לחתיכה אחת בלבד.
- ה. סילוק תריסי התיבות והחזרתם.
- ו. אלו דברים התירו סופם משום תחילתם בשבת וביום טוב?

א. בית שמאי אומרים: אין נוטלים את העלי (= דף עב המיועד לכתישת גרעיני חטה וכד') ביום טוב לקצב עליו בשר ובית הלל מתירים [משום שמחת יום טוב]. ושונים שאם קצב עליו בשר שאסור לטלטלו.

התוס' פרשו על פי הסוגיא בשבת (קכג) שמדובר בעלי שמקפיד עליו מלהשתמש בו לדברים אחרים והרי הוא מוקצה מחמת חסרון כיס, אבל יש ראשונים הסוברים להלכה שהטעם הוא משום כלי שמלאכתו לאיסור (עפ"י רי"ף שם; עבודת הקדש להרשב"א סוף שער ב), וכן פסק בשלחן ערוך (תצט,ה וברמ"א). ולפי זה לא שמענו הטר לעלי שמקפידים עליו ומיחדים לו מקום, לקצב עליו לצורך שמחת יו"ט. ואולם המגן-אברהם כתב להתיר. ובבאור-הלכה פקפק בדבר. ואם אין מקפידים עליו, מותר לטלטלו לצורך גופו או מקומו גם לאחר שקצבו עליו, ורק מחמה לצל אסור (רי"ף וש"פ).

כלי המיוחד לקצב עליו בשר, אמר אביי שלדברי הכל מותר. ופירש (לפי איכא דאמרי') שאפילו בכלי חדש מותר ואין חוששים שמא יימלך ונמצא מטלטל בכדי.

אפילו לאחר שקצב עליו מותר, שאינו מוקצה (אור זרוע; ים של שלמה).

ב. בית שמאי אומרים: אין מוליכים טבח וסכין אצל בהמה ולא בהמה אצל טבח וסכין (אם היו רחוקים זה מזה – שמא יימלך מלשחוט בהמה זו). וכן אין מוליכים תבלין ומדוך אצל מדוכה ולא מדוכה אצל תבלין ומדוך (שמא יימלך לבשל תבשיל אחר שאין צריך לתבלין). ובית הלל מתירים. בית הלל מתירים אף להוליכם ברשות הרבים אעפ"י שאפשר היה להוציאם מערב יו"ט (ר"ן). הרשב"א כתב [דלא כמשמעות לשון רש"י] שאף בית שמאי לא אסרו אלא ברשות הרבים אבל ברה"י אפילו רחוקים זה מזה מותר (ע' גם בספר חדושים ובאורים שצדד שבכרמלית לא אסרו בית שמאי. ועוד צדד שלא אסרו אלא תבלין למדוכה אבל לקדירה מותר).

ג. בית שמאי אומרים: אין נותנים את העור לפני הדורסן – לא ישחגנו במקום דריסת הרגלים, שזהו צורך עיבוד) ולא יגביהנו אלא אם כן יש עמו כזית בשר. ובית הלל מתירים. ודוקא בששחט ביום טוב – התירו סופו משום תחילתו, שאם נאסור עליו – לא ישחוט ויימנע משמחת יום טוב, והואיל ואין ניכר ששטיחתו לצורך עיבוד מפני שראוי להסב עליו, שכן היה דרכם – לכך התירו, אבל שחט מערב יו"ט – לא יתנגנו ביו"ט לפני הדורסן.

א. שחט מערב יום טוב והפשיט ביו"ט – יש מתירים (עפ"י מ"מ בדעת רמב"ם; יש"ש ועוד) ויש אוסרים (עפ"י רשב"א מאירי ועוד). וכן נקטו הפוסקים להלכה, כאשר היתה שהות להפשיט מערב יום טוב (עפ"י משנ"ב תצט סק"י).

ב. לא הותרה הגבהת העור אלא כדי להניחו במקום משומר שלא ייפסד, שאם לא נתיר לו יימנע מלשחוט, אבל טלטול ללא צורך אסור (עפ"י פוסקים. מובא במשנ"ב תצט סק"ד; חדושים ובאורים).
ג. כתבו הפוסקים: בהמה מסוכנת שהתירו לשחטה ביום טוב כשיכול לאכול ממנה כזית, אסור לטלטל את עורה אלא אם כן יש עם העור אבר אחד ומביאו עמו, שהרי בזה אין שייך הטעם 'התירו סופו משום תחילתו' שאינו שוחטה מרצונו אלא מפני שחושש שמא תמות (עפ"י רשב"א כה. או"ח תצה"ו. וע"ש דעות ואופנים שונים לענין עצם הפשטת העור). ויש מהראשונים שהתיר כי לא חילקו חכמים בדבר (עפ"י מאירי שם).

ד. כדין עור הבהמה כן הדין בנוצות העוף שנשחט ביום טוב – התירו לטלטלן להצניען כדי שלא יימנע מלשחוט (מרדכי, רוקח; רמ"א תצט, ג, וש"א דלא כישועות יעקב שהחמיר). ואעפ"י שאין כאן הטעם שאמרו בעור שנראה כשוחט כדי להסב – שונה דריסת עור שיש בו חשש מלאכה של עיבוד, משא"כ בנוצות שאין שם אלא חשש מוקצה, התירו סופו משום תחילתו (עפ"י צל"ח; הגהות רעק"א שם).

ד. שוים בית הלל ובית שמאי שמולחים על העור בשר לצלי, כלומר מליחה מועטת כדרך שנוהגים לעשות לצלי, אבל לא מליחה מרובה כמו שמולחים בשר לקדרה (אביי). יש אומרים: דוקא מליחת בשר התירו על העור, אבל אין למלוח העור ללא בשר, אפילו מליחה מועטת כצלי (עפ"י שער המלך יו"ט ג, ד; מנחת חינוך מוסך השבת 'המעבד').

אין מולחים את החלבים ביום טוב כדי שלא יסריחו, ואין מהפכים בהם. משום רבי יהושע אמרו: שוטחם ברוח על גבי יתדות. ללשון אחת אמר רב מתנה הלכה כרבי יהושע. וללשון אחרת אמר אין הלכה כמותו. [ולא התירו סופו משום תחילתו – כי מוכח הדבר שעושה כן כדי שלא יסריח והרואה שהתרנו לו לשטחו עלול למלחו, והמליחה בדבר שיש בו עיבוד – אב-מלאכה היא. וה"ה בחלבים מפני שאינם נאכלים].

- א. להלכה נוקטים כלשון אחרונה שאין לשטחו ברוח על גבי יתדות (עפ"י רי"ף רמב"ם רא"ש וש"פ; שו"ת הריב"ש תא).
- ב. טלטול החלבים מותר, שאינם מוקצה מפני שראויים להדלקה. ועוד שדעתו של אדם עליהם לטלטלם ולהצניעם שלא יאבדו (אור זרוע בשם ריצב"א, והובא במג"א תצט סק"ט. וע"ש שאף אם דינו כ'נולד' התירו סופו משום תחילתו).
- ג. כתב המגן-אברהם (תצט סק"ג) ועוד פוסקים [דלא כהב"ח]: כדי החלבים כך דין העור; אסור לשטחו באויר כדי לייבשו. ואינו דומה לשטיחתו לפני הדרסן כי הרואים יאמרו ששטח כדי לישב עליהם, משא"כ בזה.

אמר רב יהודה אמר שמואל: מולח אדם כמה חתיכות בשר בבת אחת (שטירחה אחת לכולן) אעפ"י שאינו צריך אלא לחתיכה אחת. רב אדא בר אהבה מערים ומלח אבר אבר (לאחר שמלח זו לאכלה היום, אומר חברתה עריבה עלי לאכלה היום, וחוזר ומולחה).

- א. היה אומר הר' שמואל: דוקא קודם אכילה מערים אבל לא לאחר אכילה (תוס'. וע' בשו"ת מהרי"ל סט). יש אומרים שאין מתירים הערמה זו אלא לתלמיד חכם שאינו פורץ גדר (אור זרוע, והובא בהג"א ובמרדכי). ויש חולקים (עפ"י רא"ש שבת פ"כ ה; רבנו ירוחם ד, ב; יש"ש).
- ב. הרי"ף הביא מהירושלמי להתיר למלוח בשר על העור, מעט כאן ומעט כאן על ידי הערמה. ודוקא ע"ג העור שכן הדרך למלוח עליו בשר [והתירו משום מלאכה כלאחר יד שאינה אסורה מהתורה (רשב"א)]. וצ"ל שעל ידי מליחה זו לעולם לא יגיע לעיבוד ממש, שלוח צריך מלח רב, לכך התירו משום שמחת יו"ט. 'חדושים ובאורים', אבל על החלבים אסור למלוח אפילו מעט, כי מוכח הדבר שעושה כדי לעבדן (כן נטה הראב"ד, מובא בר"ן. והרשב"א חכך בדבר ולא הכריע).
- עתה שאין דרך העולם למלוח בשר על גבי העור וניכר שעושה כן כדי לעבד – יש אוסרים להערים כן (עפ"י מג"א תצט סק"י) ויש מתירים, כי בכמה ראשונים משמע שאין הטעם תלוי בהיכר. ועוד כיון שהתירו חכמים הדבר – הותר (ע' א"ר ושו"ע הגר"ז בקו"א. ומצינו כמה דוגמאות לכעין זה, ע' יוס"ד בכורות ב.).

ג. יש מהראשונים מפרשים שרב אדא מחמיר משמואל, ואינו מתיר למלוח כל החתיכות אפילו בבת אחת אלא על ידי הערמה, ואילו שמואל מתיר בזה אחר זה בלא הפסק אפילו בלא הערמה (ע' תורי"ד ומאירי; שו"ת הרשב"א ח"א תרפא). ויש מפרשים להפך, שמיקל משמואל ואינו מצריך למלחם בבת אחת דוקא (עפ"י רשב"א בעבוה"ק; מ"מ א, י בדעת הרמב"ם; ב"י תק בדעת ריו"ח והטור ועוד). ונחלקו הראשונים אם הלכה כשמואל או כרב אדא (ע' או"ח תק, ה). ויש אומרים שאין בדבר מחלוקת (ע' ב"ח; ים של שלמה; מהר"ם שיף).

הרש"ש צדד לומר שאף שמואל לא התיר אלא כשהחתיכות מחוברות. ואולם מדברי הרא"ש ועוד מפרשים מבואר שהתיר אף בפרודות.

ד. אותם אנשים שקונים בשר מערב יום טוב ומולחים אותם ביו"ט, כתב רבנו אפרים שעושים איסור, כי אפשר לעשות כן מערב יו"ט (ראבי"ה, ומובא במרדכי, וכן הסכים מהרי"ל, דלא כהר"ש. וע"ע יש"ש).

ה. בית שמאי אומרים: אין מסלקים את התריסים ביו"ט. ופירש עולא: בתריסי חנויות, כלומר תיבות העומדות בשוק ואינן מחוברות בקרקע (רש"י ועוד). ושיטתם שיש בנין וסתירה בכלים (וסילוק היינו הוצאת הדלת

כולה מהתיבה). רבי שמעון בן אלעזר אומר: לא אסרו בית שמאי אלא להחזיר אבל לסלק מותר (שאיין בנין וסתירה בכלים, ומ"מ להחזיר אסור משום טירחה שלא לצורך יום טוב. ערש"י י.).

בית הלל מתירים אף להחזיר. ודוקא תריסי הנויות ומשום שמחת יום טוב ליקח משם צרכי מאכל, שצרכי הרבים הן (ומותר ליקח מחנוני המכיר אותו ובלבד שלא יזכיר סכום מקח. רש"י י.), אבל תריסי כלי הבית – לא (שאעפ"י שאיין בנין וסתירה בכלים, אסור מדרבנן שמא יתקע. תוס' ועוד).

ופירש אב"י על פי הברייתא: אם איין להם ציר (= וו, בליטה הנתחבת בדפנות התיבה) כל עיקר – מותר לדברי הכל. יש להם ציר מהצד (בשני הראשים, שדומה לבנין. ערש"י ומאירי) – אסור לדברי הכל (חוששים שמא יתקע בחוזק, כיון שלצורך השימוש הרגיל אינו צריך לעקור התריס לגמרי אלא מסכבו על הציר ופותח, הלכך כשנעקק כולו מהתיבה חוששים שמא יתקענו בחוזק. מפרשים). לא נחלקו אלא בשיש להם ציר באמצע, בית שמאי סוברים לגזור אטו ציר מן הצד ובית הלל אינם גוזרים.

א. כשאין להם ציר – מותר לדברי הכל לסלק ולהחזיר אף בלא שמחת יו"ט, וכן בשבת. וכשיש

להם ציר מן הצד שאסור – דוקא להחזיר אסור – שמא יתקע, אבל לסלק, וכן להחזיר מקצתו

– מותר להלכה שאיין בנין וסתירה בכלים (פוסקים או"ח תקיט, א. ע' עירובין קב).

ובדעת הירושלמי יש מפרשים שלא התירו לסלק ולהחזיר כשיש ציר באמצע אלא בשאינו

יכול להשתמש ללא סילוק התריס, אבל אם יכול להשתמש ע"י חלון, אפילו על ידי הדחק –

לא יסלק. ואולם הפוסקים שהשמיטו זאת נקטו כהבבלי שסובר שלא הגבילו חכמים אלא

התירו בכל ענין (עפ"י בית יוסף תקיט).

ב. הרי"ד מפרש למסקנא בתריסי חנויות הבנויות בקרקע ולא בכלים. וכן נראה מדברי הרי"א ז.

ג. יש סוברים שלא התירו בית הלל אלא למכור לרבים, אבל לצורך יחיד – לא, אפילו בשל

חנויות (כן נקטו הב"ח וא"ר, הביאם הבאור–הלכה תקיט, א). ויש חולקים (מהרש"ל, וכן הביא מהכל"ב).

ו. אמר עולא: שלשה דברים התירו סופם משום תחילתם; שטיחת עור לפני הדורסן בבהמה שנשחטה ביו"ט,

החזרת תריסי חנויות – כאמור לעיל, והחזרת רטיה במקדש לכהן העובד – שאם לא תתיר לו להחזיר,

ימנע מלעבוד (אבל לכהן שאינו עובד – אסור. וראה פרטי הדינים בעירובין קב). רחבא בשם רבו אמר: אף

הפותח חביתו (של יין, אבל לא של שמן. עפ"י ירושלמי) ומתחיל בעיסתו על גב הרגל ועמי הארץ ממשמשים

בהם, וכרבי יהודה המתיר לאחר הרגל לגמורם ולמכרם לחברים – שאם לא תתיר לו, לא יפתח מעיקרא

[אבל חכמים אוסרים ומטמאים לאחר הרגל למפרע, מפני נגיעת ע"ה ברגל. ולדעתם לא ימנע מלפתוח אם

נאסור סופו – עפ"י טו"א תגיגה כו. ע"ע פרטים נוספים בדין זה בתגיגה כו].

א. ישנו דבר נוסף שהתירו סופו משום תחילתו; כל היוצאים להציל חוזרים למקומם. ולא נמנו

כאן אלא דברים שיש בהם חידוש (עפ"י תוס' עירובין מד: רשב"א כאן).

ויש דברים נוספים שהתירו סופם משום תחילתם, ולא דוקא בדיני שבת ויו"ט – ע' פורת יוסף

מו"ק ז. ע"ע ירושלמי מו"ק א, ד לענין התר סתירת כותל שוחה בחול המועד ובנייתו מחדש; או"ז הל' יו"ט שלה

– בהוצאה מר"ל דברים לצורך יו"ט, שהתירו אף החזרתם; ט"ז או"ח שא סק"ג – הליכה וחזרה לדבר מצוה

דרך מים בשבת וביוב"כ"פ; ט"ז יו"ד רסו – טלטול סכין של מילה בשבת לאחר המילה; חדושי רעק"א או"ח תקכו

– החזרת כלי קבורה ביו"ט שני.

ב. בגדר 'התירו סופם משום תחילתן' [ואם מצינו סברא זו לענין איסורין דאורייתא] – ע' באגרות משה או"ח ח"ד פ;

אה"ע ח"א סג, ב; מנחת שלמה ח"א ז-ח; שבט הלוי ח"ו כו.